

Rädsla + bearded collie = sant?

Examensarbete

Hundsteg 2014

Utbildning: Problemhundskonsult

Kristina Westberg

Innehåll

INLEDNING/FÖRORD	3
SYFTE	3
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
BAKGRUND/LITTERATURSTUDIE	4
Varför finns rädsla?	4
Fysiologiska reaktioner	4
Beteendemässiga tecken på rädsla	6
<i>Generell eller specifik rädsla</i>	7
Hur uppstår en rädsla?	7
Förstärkning av en uppkommen rädsla.....	9
Att förebygga rädsla	10
Behandla rädsla – olika inlärningsperspektiv	11
METOD	13
Översikt av materialet	13
Analys av olika kategorier av rädsla	14
Resultat för ljudrädsla	15
Förändring av rädsla över tid.....	17
REFLEKTION/DISKUSSION.....	19
REFERENSER	23

INLEDNING/FÖRORD

Jag köpte min första bearded collie 1998. Det jag hade bestämt mig för att han skulle vara i färgen svart. Så mycket mer visste jag väl inte om rasen mer än att alla jag träffat varit glada, studsiga och att rasen verkade passa mig som handsken. Cosmo var en fantastisk hund på många vis, men han hade ett problem; det var hans rädsla för åska, skott, smällare och andra ljud. Det här blev för både mig och honom ett stort bekymmer. Han mådde naturligtvis dåligt av att vara rädd, och jag med. Det blev en del pysslande för att skona honom så mycket som möjligt när dessa ljud hördes som exempelvis vid nyår, Valborg och när jaktsäsongen drog igång. Han fick lugnande preparat vissa nyår, eller for vi så långt vi kunde från fyrverkerierna för att han skulle slippa bli rädd. Tyvärr hade grannbarnen ofta sparat några smällare till dagarna efter nyår och sista april som fyrades av lite när som helst veckan efter högtiderna, vilket gjorde att Cosmo fick hållas i koppel även då.

Jag hade ett brinnande intresse för att tävla i alla former, men när tävlingen innehöll skott eller när det råkade vara åska på tävlingsdagen slutade tävlingen oftast med att Cosmo föredrog att vänta i bilen. Han var dessutom väldigt svårövertalad till att faran var över så trots att det ibland endast hördes en liten knall, tyckte han att vi måste behålla högsta beredskap (vilket inte innebar att fjanta runt på appellplanen med en apportbock i munnen) och sätta oss tryggt i bilen.

Inte gjorde det saken bättre att jag aldrig haft hund förut och troligen omedvetet gjorde allt jag kunde för att förstärka rädslan hos honom. I övrigt hade inte Cosmo några som helst problem med hantering eller miljö och han fullkomligt älskade människor.

När jag skulle köpa nästa hund tvekade jag först inför om jag skulle våga köpa ännu en bearded collie. Jag tog risken, men var väldigt noga med att kolla på föräldrarna till den tilltänkta valpen. Efter dessa noggranna undersökningar fick jag hem en bearded collie som inte besitter en enda rädsla. Jag märkte hur lätt livet med hund kan vara då man inte behöver fundera över dessa saker, samt hur bra mina hundar mår när de inte behöver bli skrämda titt som tätt. På grund av denna historia växte en tanke fram om att göra ett arbete om rädsla hos rasen bearded collie.

SYFTE

Syftet med detta arbete är att kartlägga vilka huvudsakliga problem med rädslor som finns inom rasen bearded collie, med fokus på ljudrädsla eftersom jag har en del erfarenhet av den själv och vet hur jobbigt det kan vara för både hund och ägare. Med detta arbete hoppas jag även öka medvetenheten om och hjälpa till att förebygga rädslor hos rasen.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vad är rädsla, och vilka bakomliggande orsaker finns?
- Hur vanliga och hur svåra är olika former av rädslor hos bearded collies?
- Vilka generella faktorer kring hundens ägare och närmiljö kan spela en roll vid rädslor?
- Vad kan vi göra för att förebygga rädsla?

BAKGRUND/LITTERATURSTUDIE

I denna del av arbetet har jag gjort en litteraturstudie för att få en överblick över vad rädsla är, hur den yttrar sig fysiologiskt och beteendemässigt och vilka faktorer som påverkar hur rädsla uppstår och utvecklas. En del av detta arbete består av övergripande förklaringar hur rädsla kan förebyggas och vilka olika inlärningsteorier som skulle kunna komma ifråga vid behandling av rädsla.

Förutom att skapa svårigheter och bekymmer för djurägaren, står det klart är att en benägenhet för rädslor är ett problem som påverkar hundens välfärd mycket negativt på olika sätt, inte minst ur ett sjukdomsperspektiv. Studier har exempelvis visat indikationer på att icke-social rädsla (samt även separationsångest) hos hund ofta är korrelerat med hudproblem. Rädsla för främlingar är till och med förknippat med en kortare livslängd [6].

Rädslor kan i sig även leda till att hunden inte kan användas till det ägaren hade tänkt. Hos svenska schäfrar inom Försvarsmakten visade det sig att hundar med icke-sociala rädslor, rädsla för andra hundar och främlingar i fodervärdshemmet lyckades sämre i lämplighetstester senare [7]. Kanske kan rädsla i förlängningen leda till att hunden blir omplacerad, ansedd som "mindre värd" eller kanske till och med avlivad.

Ämnet om rädslor kan bli väldigt komplext, därför har jag valt att avgränsa arbetet genom att inte ta upp när rädsla visar sig i form av aggression, eller rädslor som visar sig som separationsångest.

Varför finns rädsla?

Rädsla är ur en evolutionär synpunkt viktig för de flesta levande varelsers existens. Ursprungligen var den knuten till den direkta överlevnaden eller upplevelse av akut fara för livet. Även om detta inte är fallet lika ofta idag, varken för oss människor eller hundar, är reaktionen i grunden densamma. Då dessa reaktioner oftast inte är lika nödvändiga för ett husdjur som för ett djur i det vilda kan det ibland vara svårt för oss att förstå hundens reaktion. Vid rädsla förbereds kroppen på ett sätt som gör att den skulle öka möjligheterna att överleva och klara sig undan faror. Detta sker genom ett samspel mellan kroppens hormoner och nervsystem. [17]

Fysiologiska reaktioner

Nervsystemet kan delas upp i en viljestyrd del som styr exempelvis att jag knappar på datortangenterna i rätt ordning, eller att hunden väljer att tugga på ett ben. Den andra delen kallas för det autonoma nervsystemet, det systemet styr allt som inte är viljestyrt som till exempel att hjärtat ska slå, tarmarna arbeta och kroppsvärmen regleras. [24] Detta icke-viljestyrda, autonoma system delas i sin tur upp i två delsystem: det sympatiska, som aktiverar kroppen (som vid kamp och flykt) och det parasympatiska som lugnar kroppen (som vid vila och matspjälkning) . När hunden blir rädd aktiveras det sympatiska systemet; hundens blod pumpas fortare runt i kroppen och alla muskler spänns. Hunden blir blixtnabbt redo för fara.

Reaktionen påverkar binjurarna att släppa ifrån sig hormonerna adrenalin och noradrenalin, som får kroppen att dirigera om blodet från magparti och hud till musklerna, ökar hjärtats slagkraft, ökar andning vilket ger blodet mer syre, och levern frigör socker som ger extra reservenergi. Om händelsen som satte igång maskineriet är kort och försvinner avtar reaktionen. Det sista steget kopplas inte in, även om hunden tar ett tag på sig att lugna ner sig.

Fortsätter dock hunden att vara rädd sätter en process igång som kallas för stressaxeln [11]. Då frisätter hypofysen ett slags "frisättningshormon" som i sin tur får binjurarnas bark att släppa ifrån sig hormonet kortisol vilket nu deltar i processen [24]. Kortisolet fungerar även det som ett aktivitetshöjande hormon [22]. Frisättningshormonet tar en lite långsammare väg via blodbanorna. Detta gör att kortisolet kommer in lite senare än de andra hormonerna och påverkar fettdepåerna runt om i kroppen att frigöra fett i blodet. Detta ger musklerna näring och stärker dem ytterligare.

Eftersom hundens organ inte "orkar" gå på högvarv hur länge som helst aktiveras parasympatiska systemet (lugnande systemet) till slut om hunden är rädd en lång stund. Musklerna töms då sakta på blod, hjärtat slår långsammare och hunden blir passiv och kan verka uppgiven[24].

För en hund som varit rädd och därmed fått igång stresshormonerna i 2-15 minuter tar det 2-6 dagar för hormonerna att återgå till normala värden. Efter nyår kan till exempel en skotträdd hund vara orolig i flera dagar efteråt [3] och vara känsligare än vanligt i skrämmande situationer [12]. När hundens kropp befinner sig i stress kan den även få sömnproblem, uppvisa starkare reaktioner, verka orolig och visa problembeteenden [24].

Om kortisol frisätts för ofta och för länge i kroppen kan det ge skadliga effekter. Immunförsvaret påverkas och gör hunden mer mottaglig för sjukdomar [11], fettförbränningen förändras och magsäcken producerar mer magsyra som kan ge mag- och tarmproblem. Då fettförbränningen förändras torkar huden ut och blir mer mottaglig för svamp och bakterier. Massage är en metod som kan användas för att sänka kortisolnivån [24].

Hjärnans roll

Hur avgör då kroppen vilken reaktion som är lämplig i en viss situation?

I hjärnan har olika delar hand om olika arbetsuppgifter. Mycket förenklat kan man säga att det finns ett system som hanterar känslomässiga processer. Själva ursprunget till känslorna uppstår i en evolutionärt sett mycket gammal del av nervsystemet som kallas det limbiska systemet och detta är ett kraftfullt system som agerar mycket snabbt. Ett annat system sköter det logiska, förnuftsmässiga och beräknande tänkandet vilket går lite långsammare. Tack vare förbindelser mellan systemen kan känslor påverkas av förnuftet och *vice versa*, men känslorna är oftast på plats först. När man är lugn är det lätt att fundera och resonera, men är man orolig, rädd eller arg så är alla förnuftsprocesser blockerade av aktivitet i det limbiska systemet [11]. Därför är det helt onödigt att skälla på sin hund för att den är rädd [24].

Det är signalsubstanserna som hjälper till att hålla en balans mellan kognitiva och känslomässiga reaktioner. Noradrenalin och serotonin skapar en balans i hjärnan som gör att vi förhåller oss optimalt i olika situationer. Noradrenalin gör att aktiviteten ökar, medan serotonin bromsar upp och hämmar ångest, oro och spänning - lugnar ner hjärnan helt enkelt.

Om en obalans mellan noradrenalin och serotonin uppstår brukar symtomen vara tydliga. Vissa hundar verkar ha svårt att behärska sig, att hålla inne sina reaktioner. De har svårt att vänta, verkar oförmögna att ta det lugnt. När de blir arga blir de tvärarga, när de blir rädda blir de nästan panikslagna. Detta är exempel på bristande impuls kontroll vilket anses ha samband med för lite serotoninaktivitet i hjärnan. De kan bli ljudkänsliga, spända, drömma mer än normalt och är ständigt på sin vakt.

Det finns flera orsaker till att en obalans kan uppstå. Egenskaperna hos systemet med noradrenalin och serotonin är ärftliga till viss del, vilket delvis kan svara för skillnader mellan raser och blodslinjer (till exempel jakt- och utställningstyper av samma ras).

Hundens erfarenheter och miljö spelar också en roll. En traumatisk upplevelse, speciellt tidigt i livet, kan leda till långvariga förändringar. En hund som får leka jaktleksaker dagarna i ända eller som vilar på tok för mycket (21-22 timmar per dygn) kan också drabbas av obalans.

En obalans mellan noradrenalin och serotonin kan också uppstå vid brister i kosten. Får hunden mat som ger för lite av aminosyran tryptofan i förhållande till aminosyran tyrosin kan obalans uppstå. Man kan också tänka sig brist på, eller oförmåga att ta upp, B-vitamin. Det är viktigt att analysera orsaken till bristande impuls kontroll, så att man inte som första förklaring antar att det är obalans i hjärnans signalsubstanser. Men om man inte hittar någon annan förklaring kan man testa hypotesen genom att tillföra hunden näring som påverkar balansen positivt. För att tillgodose behovet av tryptofan kan man lägga till kalkonkött, brunt ris, banan, spenat, pumpakärnor eller mjölk i hundens kost. Även vitamin B6 deltar i omvandlingsprocessen och är därför viktigt att tillföra [11].

Beteendemässiga tecken på rädsla

Det är mycket individuellt hur hundar visar sin rädsla och det beror på hur rädd hunden är och i vilken situation de befinner sig i. Olika reaktioner vid rädsla kan ibland fortsätta långt efter att det som skrämde hunden försvunnit.

En vanlig reaktion vid rädsla är att hunden vill öka avståndet mellan sig själv och det den är rädd för och gärna hitta en tryggare plats. Det kan visa sig som ovilja eller vägran att gå, som flykt eller att hunden gömmer sig. Hunden kan visa lugnande signaler som att lägga öronen bakåt, sänka huvudet, hålla en låg kroppsposition, slicka sig om munnen, dra tillbaka mungiporna, vända sig bort eller hålla svansen mellan benen. Man kan observera flämtande, dreglande, och skakningar. Ljud i form av gnäll och skäll förekommer också. Hunden kan ofta vägra äta och vara svår att få kontakt med.

Mycket rädsla kan göra hunden hyperaktiv, helt apatisk eller utlösa panikartade beteenden. Man kan få se andra beteenden som man kanske inte tycker är "likt" hunden, så som aggressivitet om den känner sig trängd, pressad eller tvingas kvar i en situation då den är mycket rädd. Många hundar visar aggressivitet i lägen då den upplever rädslan så stark att de sannolikt bara försöker överleva [17].

En hund som blir extremt rädd kan hamna i chock (se nedan) Några symtom på akut chock är: vita slemhinnor, stirrande ögon, snabb puls, dålig blodcirkulation, yrsel, illamående (dreglar eller kräks) uppsvullen buk, trött och apatisk alternativt hysterisk. Får man inte ner dessa symtom inom 1 timme trots att hunden inte visar på några fysiska skador ska man kontakta veterinär [12].

Kort om chock

En chock är en maximal stressreaktion. Den är så stark att den kan leda till döden [11]. Efter nyårsafton dör ca 10-20 hundar varje år [12]. Oftast är det av hjärtsvikt som hunden dör. Chock innebär en plötslig och total överbelastning av nervsystemet. Valpar är mycket känsliga och en chockupplevelse kan bli förödande för dem. Resultatet kan bli bestående och både känsloliv, inläring och inställning till livet kan påverkas. Äldre hundar återhämtar sig oftast lättare än valpar och unghundar som ofta får bestående förändringar i sitt beteende [11].

Chock delas in i tre kategorier: det första akuta traumatiska tillståndet som inträder omedelbart efter chocken. Hunden är då mycket starkt påverkad och desorienterad. Den hör inte vad man säger och kan inte ta in information. Kategori två innebär att hunden inte går tillbaka till normalt fungerande igen. Hunden får splittrad eller får panik vid tillfällena då den tidigare varit lugn, eller aggressiva utbrott när den tidigare behärskat sig. Tredje kategorin är latent chocktillstånd och innebär att hunden verkar ha återhämtat sig men när den utsätts för liknande händelser igen så hamnar den tillbaka i chocktillstånd [11].

Långsiktiga symtom på chock är svagare eller starkare beteendeförändringar, till exempel oro, rastlöshet, irritation, aggression, apati och sömnstörningar. Individerna verkar känna sig så otrygga att all avslappning verkar innebära att den tror sig utsatt för fara. Självförtroendet blir försämrat och hunden kan ha svårt att koncentrera sig [11].

Chock kan på sikt leda till att immunförsvaret sätts ner på grund av den långvariga stressreaktionen precis som beskrivits tidigare. Även här kan det bli obalans mellan signalsubstanserna.

Vid chock när stresshormonproduktionen från binjurarna varit förhöjd har ju musklerna ökat blodgenomströmning, syreupptaget är ökat och fett och blodsocker har frigjorts. Kroppen är i beredskap för flykt eller kamp. Därför har en hund i detta tillstånd ett betydligt högre behov av motion än normalt för att göra sig av med all extra energi. Lugn motion i trav och skritt gör att pulsen kommer upp lite. Accelerationen får inte bli för hög eftersom det gör att ännu mer stresshormoner frisätts. Genom denna motion hjälper vi hunden att komma ner till normala nivåer av stresshormon i kroppen [11].

Generell eller specifik rädsla

Generell rädsla betyder att hunden är ängslig och rädd i många olika situationer medan specifik rädsla är när hunden visar rädsla för något speciellt, tex smällare eller andra hundar [24]. Forskning visar att det är svårt att finna en generell benägenhet för rädsla. Rädsla är specifik för olika situationer och triggas av olika motivationer. Det är inte så att om hunden är rädd för en typ av företeelser så är den nödvändigtvis rädd för en annan typ av företeelse. Men vissa kategorier tycks dock hänga ihop, som till exempel ljudrädsla och separationsångest [23,25] .

Hur uppstår en rädsla?

Det finns många faktorer som kan påverka att hunden utvecklar rädslor. Här följer en översikt av dessa.

Genetisk predisposition och arvbarhet

Det kan finnas en genetisk benägenhet för rädsla hos hundar inför sådant som varit speciellt farligt innan hunden blev människans husdjur. Det kan gälla ormar, stora föremål i luften (rovfåglar) och starka, speciella ljud samt vissa dofter. Hos många hundar ser man fortfarande reaktioner av rädsla eller stora vaksamhet när de träffar på dessa företeelser [17].

I Kerstin Malms bok, Rädsla och separationsproblem hos hundar [17] berättas om amerikanska studier där cirka 40% av hanarna och 60% av tikarna uppvisar rädslobeteende ofta eller ibland, vilket föreslår att egenskapen till viss del skulle kunna vara könsbunden.

Hur mycket går då rädslan i arv? Ett centralt begrepp är *arvbarhet* (ej att förväxla med ärftlighet). Arvbarheten är inte ett biologiskt mått utan ett matematiskt beräknat värde som anger vilka möjligheter vi har att avla för en viss egenskap. Att kunna påverka en egenskap genom hos en hundras genom avel kräver att det finns en viss genetisk variation – alla hundar kan inte vara likadana. Arvbarhet innebär att när vi ser skillnader mellan två hundar vill vi beskriva hur stor del av den skillnaden som beror på arv. Detta görs enkelt uttryckt genom att jämföra likheten mellan släktingar mot likheten mellan hundar i allmänhet. Ju högre procent av arvbarhet, desto högre sannolikhet att egenskapen går att påverka genom avel. För just mentala egenskaper är det generellt en lägre procent av arvbarhet som gäller eftersom här har miljön mer att säga till om än om man jämför med egenskaper som gäller utseende (till exempel att hunden har fyra ben). En hög arvbarhet för ett utseendedrag kan ligga på till exempel 70% vilket betyder att det är den andel av variationen som beror på genetisk bakgrund. Det betyder att vi kan få ganska mycket information om avkommans egenskaper genom att enbart titta på föräldrarnas. Om vi däremot har en låg arvbarhet betyder det inte att det inte går att påverka med avelsarbete. Skillnaden är att det inte räcker med att titta enbart på föräldrarna – vi måste ta med fler släktingar i beräkningen. Arvbarheten för en viss egenskap skiljer sig mellan olika populationer/raser [1]. Arvbarheten för rädsla hos bearded collie är inte beräknad, men för vanlig collie är arvbarheten 20%. Detta kan jämföras med arvbarheten för höftledsdysplasi som är 30-40% [2]. En grundregel är dock att aldrig använda en hund som visar stor rädsla i avel [1].

Prenatal påverkan

Redan under dräktigheten sker en påverkan på valpen som nog mer än vi anar kan avgöra hur hunden utvecklas. Det som påverkar är troligen de hormoner som cirkulerar i tikens kropp så som de stresshormoner som tidigare beskrivits. Om tiken upplever mycket stress under dräktighetstiden påverkas även valparna av dessa förhöjda hormonnivåer. Det verkar som om valpen till och med kan födas med förhöjda nivåer. Stress under dräktigheten verkar kunna leda till sämre inlärningsförmåga, mindre lek- och utforskarbeteenden. Hunden har dessutom lätt att överreagera i olika situationer [15, 17].

Associationens roll

Det som spelar roll för hur rädslan utvecklas och hur svår den blir är hundens upplevelser och associationer i samband med det obehagliga. Association innebär att en sak eller en händelse förknippas med ett minne. Att det kan skapas starka associationer vid kraftiga reaktioner av rädsla är helt klart. Associationen kan ibland framstå som lite långsökt, som när en hund som kommit åt ett elstängsel samtidigt som matte hostade i fortsättningen alltid är misstänksam mot matte när hon har influensa. Med tiden kan en association även komma att generaliseras, vilket förklarar hur en hund kan gå från att vara rädd för en specifik företeelse, till en stor mängd saker och situationer som liknar den ursprungliga, samt börja reagera på allt svagare och diffusare stimuli. Exempelvis är hundar som är rädda för skrammel väldigt ofta också rädda för åska [20].

Mycket kraftig smärta och rädsla, som till exempel vid en bilolycka, kan medföra starka associationer som lätt blir bestående: hunden ryggar kanske tillbaka för gnisslande ljud, bränd doft, bilar och

människor som kommer snabbt emot den. En annan hund är rädd för ljud och lär sig snart associera ljussken från blixtar eller fyrverkerier med de åtföljande ljuden. Hunden kan även skapa kedjor av associationer: en hund som är rädd för människor kan märka att det nalkas obehag när vi börjar klä oss i speciella kläder, dukar, lagar mat och visar andra tecken på att gäster är på väg [17].

Direkt inlärning från annan hund eller människa

Andra individers reaktioner kan ha betydelse, särskilt för de hundar som är extra känsliga för sociala signaler och andras känslor [18].

Inte tillräckligt med erfarenheter (exempelvis vid social- och miljöträning)

Hunden har inte fått den sociala träning och miljöträning som den behöver. Det kan också vara så att hunden får för mycket av det goda – hunden blir sensitiserad vilket betyder att den får så mycket träning att den till slut börjar reagera [12,17].

Sjukdom eller smärta

Exempelvis öroninflammation kan få ett ljud att göra direkt ont i örat och göra hunden ljudrädd. Smärta kan även göra hunden stressad och på så vis bli över reagera i olika situationer [9].

Hormoner

Löp kan påverka hunden [12]. Även vid könsmognaden kan hunden bli instabil, vilket ofta kallas för spökåldern. Ofta kommer en sådan period strax före eller vid könsmognaden. Den kan då plötsligt bli rädd för konturer i mörkret eller tveka att hälsa på främmande människor som den varit helt trygg med innan. Då är det viktigt att inte reagera på hundens rädsla utan verka helt oberörd [16].

Hundens behov blir inte tillgodosedda

Ras och individ spelar roll här. En fattig livssituation kan göra att hunden inte får utlopp för sina behov vilket gör den stressad och därmed lättare att bli skrämmd [16].

Våld eller en hotfull attityd mot hunden

En osäker hund behöver känna sig trygg. Vid mycket förbud och straff kommer en hund att förlora sin känsla av kontroll över situationerna den ställs inför [16].

Förstärkning av en redan uppkommen rädsla

Graden av rädsla beror på många faktorer. I den specifika situationen när hunden utsätts för det den är rädd för är minst tre faktorer mycket avgörande för hur stark rädslan blir; intensitet, varaktighet och avstånd till det skrämmande. Det har också betydelse hur länge rädslan har pågått, eftersom den ofta förstärkts med tiden [16].

Typiskt för rädsla är att den ursprungliga händelsen kan vara till synes ganska obetydlig och ligga långt tillbaka i tiden. Med tiden är det dock risk att rädslan öka genom förstärkning, som kan ske genom andras reaktioner eller genom egen reaktion. Bara det faktum att man upplever rädsla för något i en viss situation kan öka tendensen att reagera ännu mer nästa gång. Om en hund lyckas fly undan varje gång den blir rädd blir den aldrig mindre rädd. Snarare ökar rädslan hela tiden. Det gäller dock att kunna bedöma graden och intensiteten av rädsla hos en hund. I de fall då rädslan är mycket stor (vid fobier eller panikartad rädsla) kan hundar behöver dra sig undan för att inte rädslan ska bli större än vad de klarar av. Detta gäller även när man miljötränar och vänjer valpar och unga hundar

vid nya företeelser: de måste kunna dra sig undan något när känslan bli för stark, för att sedan självmant närma sig [17].

Att förebygga rädsla

Börja rätt – helst innan...

Förebyggandet börjar redan innan valpen är född genom val av rätt hane och tik. Avla inte på hundar som visat rädsla. Rädsla är ett ärftligt beteende som med rätt avel går att minska. När hunden är vuxen kan vi aldrig fastslå om det vi ser är ärftligt eller påverkat format av miljön. Trots det är arvet en mycket del och det första man bör tänka på [2].

Underskatta inte vikten av en bra mamma. En tik som uppvisar rädsla är olämplig som avelstik, oavsett om orsaken till rädslan är genetisk eller inte. Tiken och alla andra hundar som valpar träffar ska vara orädda och inte ge valparna en negativ påverkan. Unga hundar iakttar ofta hur äldre hundar reagerar i situationer där något kan vara farligt [16].

Olika faktorer under hundens tidigaste ålder kan spela en avgörande roll för hur hunden hanterar stressande situationer. Bland annat har till exempel kullens storlek, könsfördelning och valpens kön betydelse för vilken skattning en schäfer i Försvarmakten senare får i egenskapen självförtroende (*Confidence*) [8]. De första veckorna efter födseln är alltså inte som man tidigare trodde oviktig, utan valpen kan påverkas avsevärt av händelser och miljön runt omkring den - antingen från mamman eller från sådant som händer valpen. Man bör därför se till att tiken är lugn i valplådan och tar sig god tid för att dia och tillbringa mycket lugn tid tillsammans med valparna. Det har även visat sig att en mänsklig hand som klappar och smeker dem lugnt ger positiva effekter i form av snabbare viktökning och tidigare öppnanden av ögonen. Valparna blir också mer sociala, lätthanterliga, mer lättlärd och nyfikna på sin omgivning [16].

Socialisering bör ske i lagom dos beroende på ras, individ och hundens framtida liv. Vid tre veckor kommer valpen in i socialiseringsfasen och den sträcker sig till ungefär 12 veckor. Dessa få veckor är bästa tiden att lära hunden att acceptera människor, andra hundar och andra arter. Valpen har då mycket lätt för att knyta sociala band och relationer. Mycket och god kontakt med lugna och trevliga människor av olika kön och ålder är viktig under denna tid. Valpen bör få vara med sina syskon och sin mamma fram till 8 veckor. Social träning av denna typ bör fortsätta ända fram till könsmognaden [16].

Upptäck omvärlden

Miljöträning är viktigt från liten valp ända fram till vuxen ålder. De första sex månaderna är särskilt viktiga. Hundar behöver som unga få en positiv och ofarlig bild av allt som de senare förväntas klara av, såsom bilar, stadsmiljö, husdjur, höjder, olika ljud, skogsmiljö, föremål i luften, dammsugare, teve och så vidare. Vid miljöträning kan hunden gärna ges möjlighet att dra sig tillbaka och iaktta det som verkar lite obehagligt på avstånd. Det ska skiljas från den redan skrämde hundens reaktion med flykt, vilket bara förstärker rädslan [16].

Valpar och unga hundar bör regelbundet höra ljud av olika slag. Det får till en början inte vara höga ljud och det bara vid tillfällen då hunden är lugn och avslappnad. Det kan också vara bra att använda de ljudband som finns inspelade för förebyggande träning eller träning av hundar som är rädda för höga ljud. Anpassa mängden träning till olika individers behov och förmåga att klara ljud [16,24].

Uppmärksamma inte om hunden blir rädd under känsliga perioder under uppväxten. Man ska inte daltta och ömka hunden, oftast inte heller börja ”träna” extra i dessa situationer. För det mesta är det bäst att låtsas som om vi inte kan märka något speciellt. Det är bra att vara ute mycket med hunden under dessa perioder och ofta försvinner rädslan lika snabbt som den kom.

Välj rätt situationer att träna på

Man ska så långt som möjligt undvika alla situationer som kan verka direkt skrämmande för hunden, speciellt under uppväxtperioden. Lika bra som riktig miljöträning är, lika skadligt kan det vara med obehagliga tidiga erfarenheter. Eftersom det finns otaliga situationer där det kan hända något obehagligt för hunden är det bara en stor portion eftertanke som kan vara till hjälp. Ett exempel är när hundar är med på fester där människor blir berusade och man kanske skjuter av raketer, vilket kan leda till att hunden blir mycket ljudrädd och tappar all tillit till människor [17].

Man ska direkt sätta in behandling och en träningsplan om något händer den unga hunden. Ofta görs inget utan man tycker att hunden kanske är lite rädd eller orolig efter en händelse och tror att det förmodligen går över. Man bör alltid förebygga senare rädsla även om inget märks efter att den unga hunden blivit påhoppad av en annan hund eller varit med om en trafikolycka. Ibland märks inte effekterna förrän långt senare, kanske i samband med könsmognad [17].

Både människor och andra hundars beteende kan vara avgörande för om en hund ska utveckla rädsla eller inte. Ta med valpen till olika ställen och låt den själv ta kontakt med människor och hundar. Låt valpen få god tid på sig, tvinga aldrig fram den och låt inte någon tvinga sig på valpen. Be istället människor sätta sig på huk och vända bort ansiktet om valpen är tveksam. Välj din hunds umgänge – både människor och hundar.

En generellt bra metod att förebygga rädsla är att gå på valpkurs eller valpräffar där man tränar på ett positivt sätt och visar respekt för både hundar och människor. Förutom viktig vardagslydnad, är det ett bra tillfälle att vänja sig vid andra valpar och människor.

Man kan träna hundens självförtroende genom att göra övningar såsom att balansera på träd, lösa kluriga uppgifter och ge den tillfälle att använda nosen. När hunden lyckas stärks hundens tillit till sin egen förmåga [11,16].

Behandla rädsla – olika inlärningsperspektiv

Hunden lär sig på olika sätt. Jag kommer här att beskriva på vilka olika sätt hunden lär in saker och sedan använda ljudrädsla som ett exempel.

Habituering

Hunden lär sig att sluta reagera på saker vilket innebär att reaktionen på ett visst stimulus avtar ju mer hunden blir utsatt för det. Hunden har alltså inte fått någon förstärkt respons på ljudet. De responser hunden har struntar vi i. I exemplet med skotträdsla blir hunden utsatt för skott och lär sig med tiden att skottet inte leder till något och inte är något att bry sig om. [24,19]

Desensibilisering

Vid denna metod jobbar man på ett avstånd där hunden inte reagerar. När man ser att hunden inte reagerar så går man framåt. Viktigt här är att hunden aldrig ska reagera på ljudet.

Vid dessa metoder ovan gör man som förare av hunden ingenting. Man belönar inte, man bestraffar inte utan låtsas bara som om det regnar.

Viktigt att nämna är att om man utsätter hunden för alltför mycket stimuli kan den bli sensitiserad. Detta innebär att den kan börja reagera för sådant som den inte reagerat på innan. Vi människor kan till exempel lyssna på musik i hörlurar hela dagen – men till slut får vi nog.

Klassisk inläring

Vid klassisk inläring lär sig hunden att förknippa en signal med en viss automatisk reflex [10]. Genom att alltid ge hunden en belöning, kanske i form av en rejäl godbit, när en smäll hörs får hunden (liksom Pavlovs berömda hundar) automatiskt upp bilden av godis för sin inre syn vilket triggjar en positiv förväntan istället för rädsla [19]. Viktigt att hunden verkligen tycker om godiset jag erbjuder och tar det som en belöning, och att ljudet till en början inte är för starkt [12].

Operant inläring

Vid operant inläring vill jag att hunden först utför ett inlärt beteende för att komma åt sin belöning. Till exempel lär jag hunden att när ljudet hörs så ska hunden ta ögonkontakt med mig – den får alltså en uppgift före belöningen. Uppgiften i sig kan tillsammans med belöningen avleda hundens uppmärksamhet från det skrämmande och istället skapa en positiv förväntan [10].

Social inläring

Hunden lär genom att härma. Om jag har en gammal hund som är helt skottfast får min unga hund gärna umgås med den när det smäller och lära sig att det inte är farligt. Detta går ju som naturligtvis att vända åt båda håll, vilket gör det väldigt viktigt att inte låta en hund vara tillsammans med en lika rädd hund när skott hörs [18].

Flooding/tillvänjning

Man tvingar hunden att vara kvar i situationen samtidigt som man överväldigar hunden med stimulus, till exempel genom att ta den till en skjutbana. Man tröttar ut hunden så att den inte orkar reagera till slut. Denna metod är ingen jag rekommenderar då hunden oftast blir lika rädd nästa gång den utsätts för situationen, men upplevelsen sätter troligen negativa spår både mentalt och fysiskt [12].

Att tänka på vid all behandling

Viktigt vid all rädsla är att hunden inte får chans att fly. Att fly har en mycket hög inlärningsfrekvens. Får hunden en chans att fly hals över huvud så hinner den aldrig stanna upp i situationen och upptäcka att det inte var farligt, utan upplever sig ur sin synpunkt ha "lyckats" med sin strategi. Den lär sig aldrig hantera situationen och flyr även nästa gång den hamnar i samma situation.

När hunden är rädd så kan den inte lära något, därför ska man aldrig träna i den akuta situationen då det ofta bara förvärrar situationen. Väl i en akut situation, försök bara att så lugnt som möjligt ta hunden ur situationen. Din egen reaktion är viktigt för att inte förvärra rädslan för hunden.

Bakslag vid träning av ljudrädda hundar är mycket vanligt. Ofta kan man inte påverka att hunden inte blir utsatt för ljud under träningsperioden och man kan då hamna tillbaka på ruta ett igen i träningen. Under träningsperioden ska man i möjligaste mån försöka undvika det som hunden är rädd för när man inte tränar [12].

Håll en lagom dos på träningen. Hunden ska aldrig reagera med oro eller rädsla när träningen sker. Då sker träningen på för nära håll, med för högt ljud (om man tränar ljudrädsla) eller så har man tränat för länge. Hur "lagomt" är beror på individen. Man får helt enkelt testa sig fram, i början på en väldigt låg nivå som sedan kan stegras [24]. Att tänka på är också att stresshormoner ligger kvar flera dagar, så att börja träna precis efter att hunden blivit rädd är inte optimalt då kroppen fortfarande är i stress vilket kan göra att den lätt överreagerar [12].

Håll i minnet att träning av rädsla tar tid. Att ha ett stort tålamod och inte gå för fort fram är av största vikt [24].

Innan träning av ljud är det viktigt att man kollar så att inte hunden har öroninflammation eftersom det kan göra direkt ont i örat om hunden utsätts för skott då [9].

METOD

Jag valde att utföra min studie i form av en enkät, vilket kräver mindre tid, pengar och resurser än direkta beteendeobservationer. Enkätstudier riktade till hundägare är en vanlig metod för att värdera hundars beteende och en väl utformad enkät har visat sig stämma väl med senare beteendetester [25]. När jag utformade denna enkät utgick jag från den numer väl beprövade CBARQ-enkäten och en del experthjälp från etolog Lars Fält och forskningsassistentens på Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Yezica Norling. Denna enkät spreds genom sociala medier och mail till Sveriges bearded collieägare och var öppen mellan datumen 2014-07-03 och 2014-08-04. Jag har även använt mig av populär litteratur och vetenskapliga artiklar för att samla in mer information i ämnet.

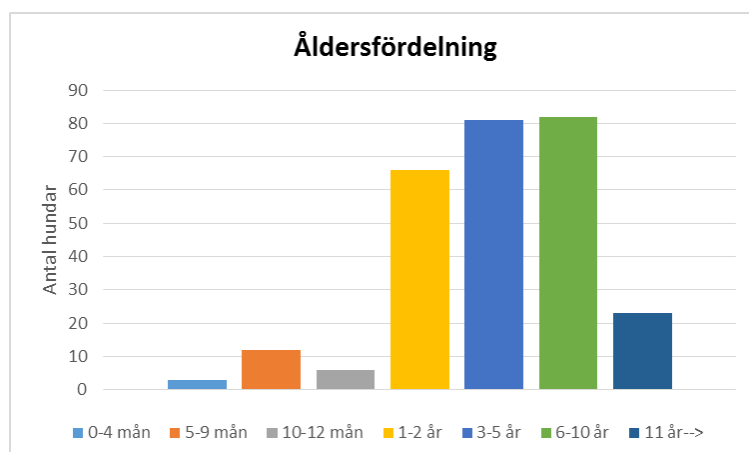
En hundägare med mer än en bearded collie hade möjlighet att fylla i enkäten en gång per hund. Samtliga frågor återfinns i Appendix I.

RESULTAT

Översikt av materialet

Det totala antalet enkäter som samlades in var 273. Av dessa var 73 av hundarna i enkätsvaren hundägarens första bearded collie, och i 25 av enkätsvaren var hunden ägarens första hund överhuvudtaget.

Könsfördelningen på hundarna var 55% (n=158) tikar och 45% hanar (n=127). Åldersfördelningen visas i Figur 1.

Figur 1.

De flesta hundar hölls tillsammans med en eller flera andra hundar (78%, n=210) medan 22% (n=63) var ensamhundar.

Vid en titt på den miljö hundarna bodde i visade det sig att 20% (n= 56) av hundarna bodde i Lägenhet/stadsmiljö, 47% (n=127) i Villa/villaområde och 33% (n=90) Lantligt/avskilt.

Analys av olika kategorier av rädsla

När jag analyserade enkäten delade jag upp de olika rädsorna i kategorier för att kunna göra en mer rättvis jämförelse mellan olika typer. Min indelning såg ut som följer:

Miljö

- Nya miljöer
- Okända märkliga saker
- Tung trafik

Hantering

- Veterinär
- Kloklipp
- Borstning
- Badning
- Obekanta tar i hunden

Ljud

- Åska
- Fyrverkerier
- Skott
- Plötsliga ljud

Social

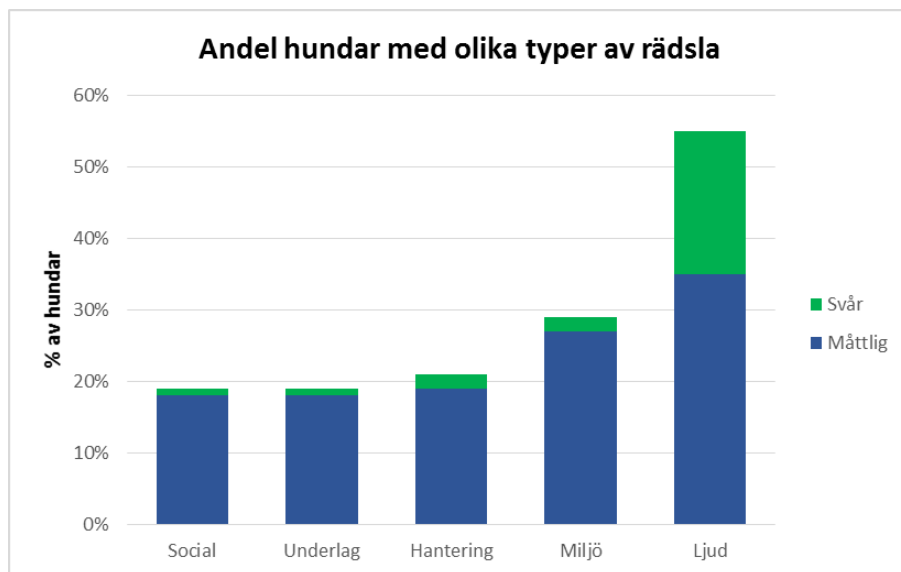
- Okänd vuxen
- Okänt barn
- Okänd hund

Underlag

- Hala golv
- Trappor, ostadiga underlag

För varje hund har jag kalkylerat ett medelvärde per kategori (där decimaler per hund och kategori har avrundats till närmaste hela värde). I enkäten fanns rädsloreaktioner från 0 (ingen rädsla) till 4 (svår rädsla). Jag har valt att slå ihop värde 1-2 till måttlig rädsla och 3-4 till svår rädsla.

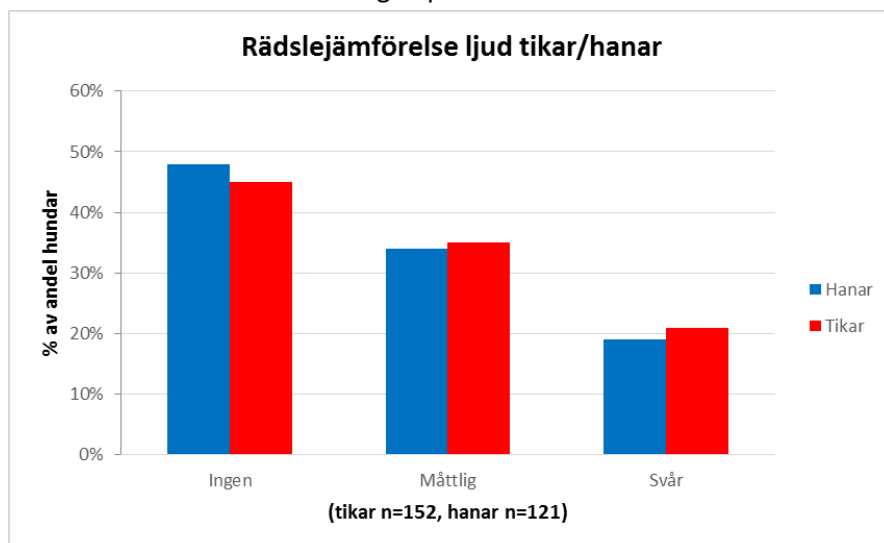
En summering av medelvärdet av de olika kategorierna visade att ljudrädsla var den mest framträdande kategorin av rädsla (Figur 2). En förhållandevis stor andel av ljudrädsan var dessutom av den svårare graden jämfört med andra kategorier av rädsor. Därför kommer de fortsatta resultaten i huvudsak fokusera på ljudrädsla i relation till olika variabler som förekommer i hundens vardag, för att undersöka eventuella skillnader och likheter. I texten kommer jag härefter att referera till olika nivåer av rädsla med de förenklade begreppen ingen (värde 0), måttlig (1-2) samt svår (3-4) rädsla.

Figur 2

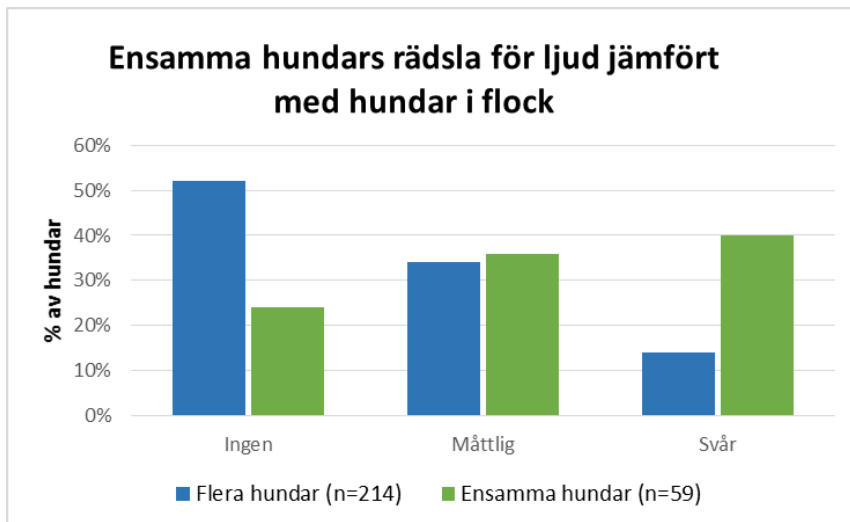
Resultat för ljudrädsla

Vid en jämförelse av ljudrädsla fanns ingen skillnad mellan tikar och hanar vid vare sig ingen, måttlig eller svår rädsla. Könsfördelningen på hundarna var 55% tikar och 45% hanar (Figur 3).

Figur 3.

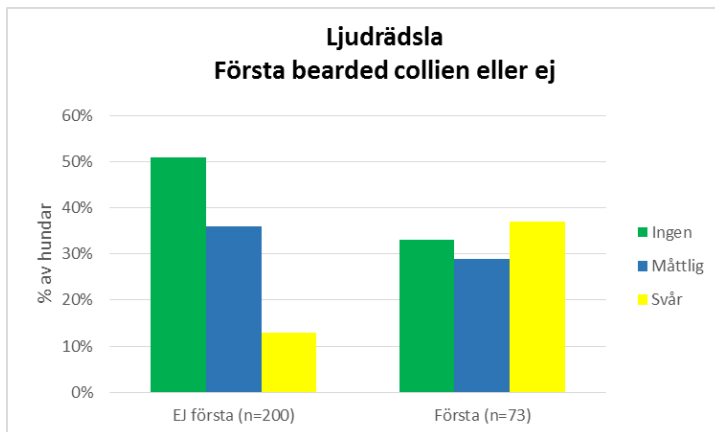
Rädsla för ljud hos hundar som levde tillsammans med andra hundar i familjen och hundar som lever som ensamhundar skiljde sig en del. Resultatet visade på att mer än dubbelt så många (52%) av flockhundarna ingen hade ljudrädsla alls, jämfört med ensamlevande hundar (24%). Den måttliga rädslan var jämnt fördelad med 34% av flockhundarna mot 36% av ensamhundarna. Den svåra rädslan framträdde starkt hos de ensamma hundarna (40%) medan hundarna i flock endast visade motsvarande 14%. (Figur 4).

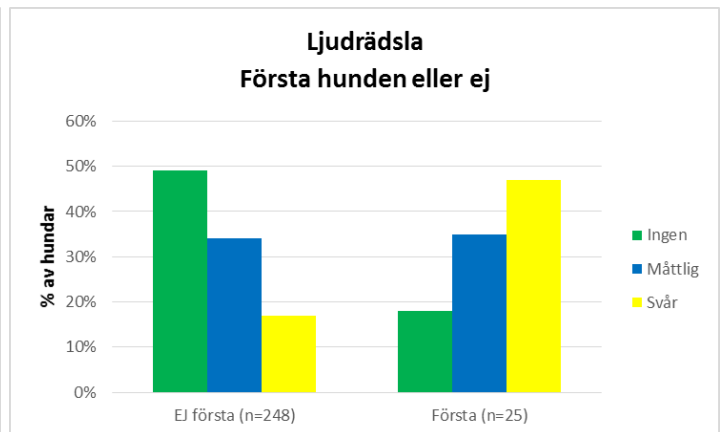
Figur 4.

En jämförelse mellan ägare till sin första bearded collie mot de som har haft bearded collie tidigare visar att ljudrädslan var vanligare hos hundägare utan erfarenhet av rasen (Figur 5).

Jämförelser i ljudrädsla mellan de som tidigare haft hund (oavsett ras) och de som hade sin första hund gjordes också och visade att ljudrädsla visade sig vara vanligare hos förstagångshundar, och att den också betydligt oftare var av svår typ (Figur 6). Det är dock vanskligt att slå fast denna slutsats eftersom antalet förstagångshundar var så få, utan resultaten bör ses mer som en indikation.

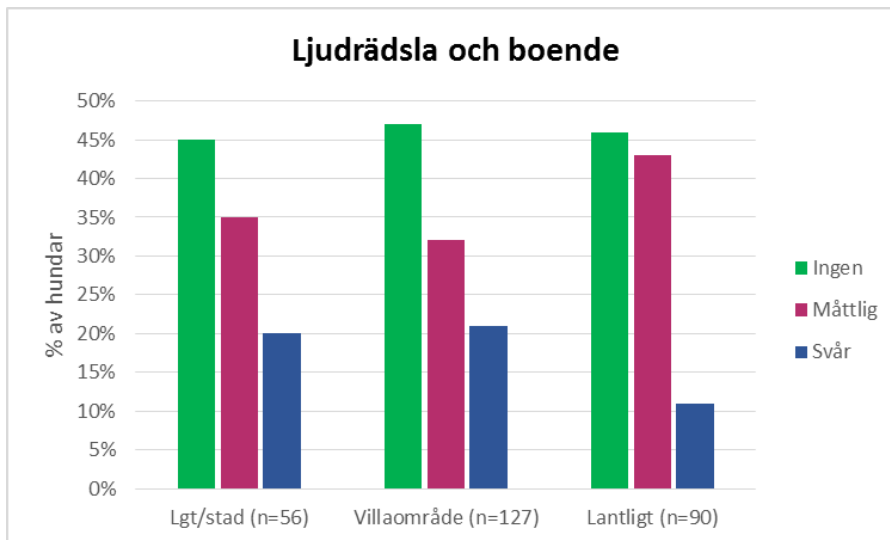

Figur 5.

Figur 6.

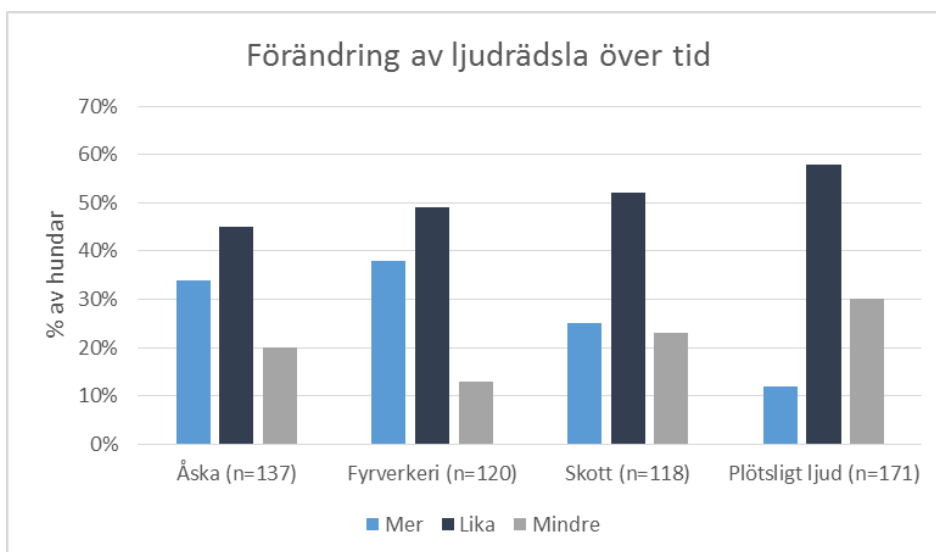
Angående boendemiljön fanns lika många orädda hundar oavsett vilken miljö de bodde i. Av de hundar som visade någon form av rädsla så tycks det vara vanligare att rädslan är av en måttligare form om man bor på landet än i stadsmiljö eller villaområde (Figur 7).

Figur 7.

Förändring av rädsla över tid

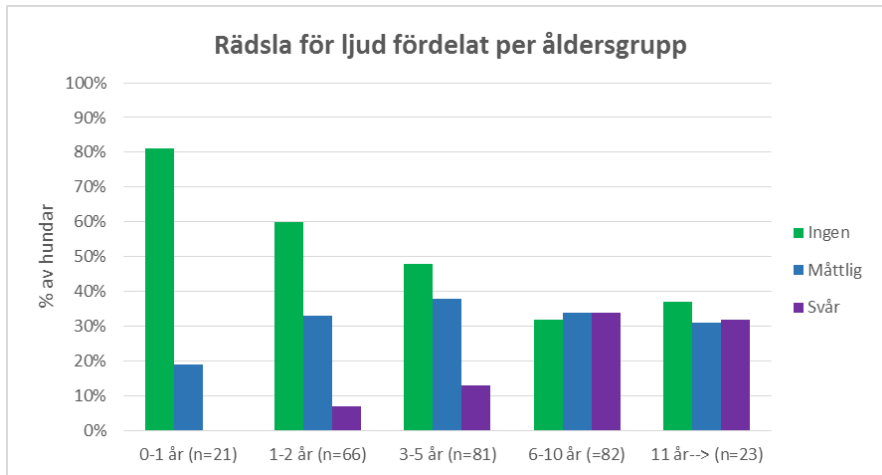
Hundägarna fick svara på frågan om de upplevt att en eventuell ljudrädsla ökat eller minskat över tid. I denna beräkning drog jag bort de hundar som skattats som 0 och även kryssat att rädslan varit oförändrad (eftersom en ökning eller minskning inte är möjlig i det fallet). Vid en jämförelse mellan olika typer av stimulus inom kategorin ljudrädsla visade det sig att åtminstone i fallen med skott och fyrverkeri var det vanligare att rädslan snarare ökade än minskade (Figur 8).

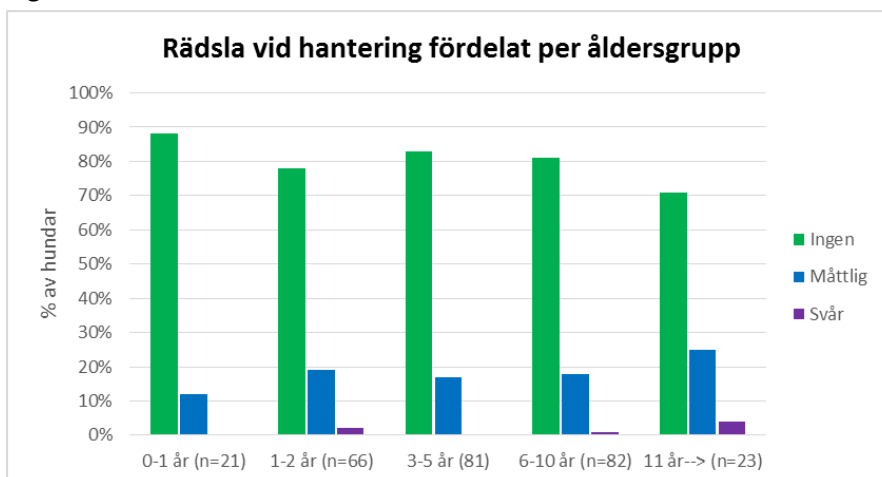
Figur 8.

En liknande bild framträdde vid jämförelsen av ljudrädsla inom åldersgrupper. När jag jämförde åldersgrupper och rädsla så slog jag ihop åldrarna 0-1 år. Detta för att det var så få som svarat i ålderskategorierna 0-4 månader, 5-9 månader och 10-12 månader att en jämförelse inte skulle säga så mycket. Istället fick jag åldersgrupperna 0-1 år (n=21), 1-2 år (n=66), 3-5 år (n=81), 6-10 år (n=82) samt >11 år (n=23).

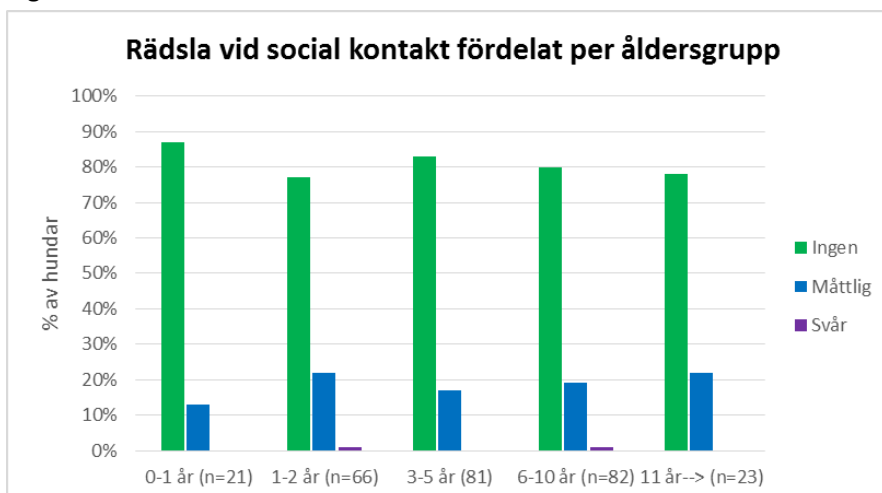
Rädslan för ljud ökar ju äldre hunden blir; endast 20% av hundarna mellan 0-1 år tycktes uppleva någon form av ljudrädsla jämfört med dryga 60% av de som är över 6 år (Figur 9a). Dessa siffror kan jämföras med samma åldrar för hantering där 12% av hundar mellan 0-1 år visade någon form av rädsla och de över 6 år visade ungefär 20% rädsla (Figur 9b). De hundarna som visade någon form av rädsla vid 0-1 år i den sociala kategorin är 13% mot 20 för de som är över 6 år (Figur 9c).

Figur 9a.

Figur 9b.

Figur 9c.

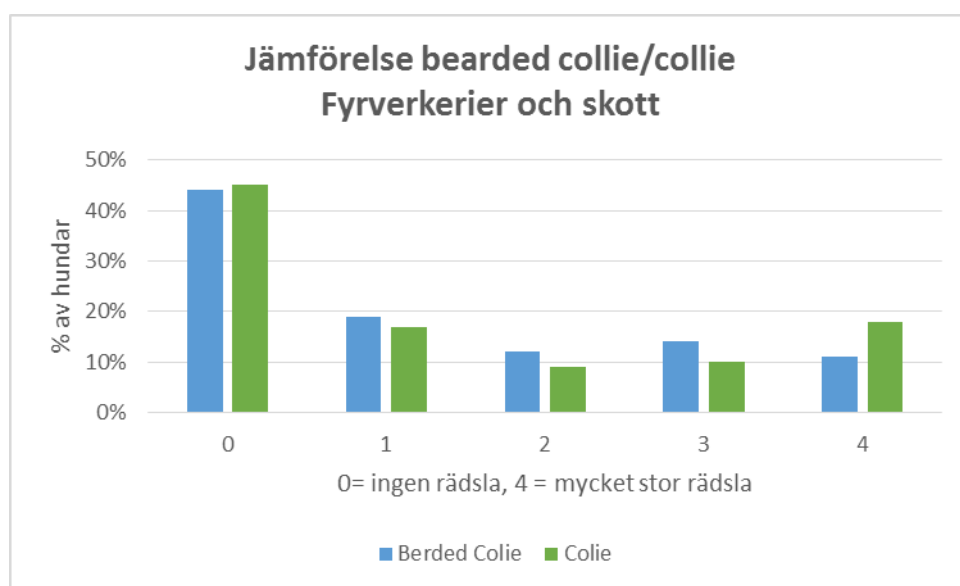
REFLEKTION/DISKUSSION

I denna del av arbetet diskuterar jag de resultat som enkäten visade och reflekterar över dem i ljuset av den redan befintliga kunskap som gick igenom i bakgrunden. Jag belyser nya frågor som uppstår med stöd av litteratur och intervjuer med experter inom ämnet. Jag har haft kommunikation med bland annat etologen Lars Fält och doktoranden vid Institutionen för husdjursgenetik vid SLU Per Arvelius. Slutligen försöker jag kartlägga viktiga redskap och strategier att använda för att vi ska ha en god chans i arbetet för att förebygga rädslor inom rasen bearded collie i framtiden.

Rädsla har i denna studie delats in olika kategorier; hantering, social, miljö, underlag och ljud. När kategoriernas medelvärden summerades framgick det att ljudkänslighet är det vanligaste rädsloproblemet. Vad kan detta bero på? Bearded collien är en vallhund. Vallhundraser som har ett alert sinnelag som inte sällan kan slå över till stress. Hur hög associationsförmåga hunden har, d v s hur lätt de har att "lära" sig – på gott och ont - har en betydelse. Vallhundarna är ofta även rätt veka i jämförelse med andra raser. De är snabba på att uppfatta vad som sker inte bara i omgivningen utan snappar också lätt upp förarens sinnelag vilket gör dem påverkbara i motsats till de lite hårdare hundarna som inte låter sig påverkas lika lätt. De kan generellt sägas ha en större tendens att reagera negativt på höga ljud än "tryggare" typer av raser [18]. Att vallhundarna ofta klarar av att utföra de uppgifter man sätter den för trots denna känslighet gissar Per Arvelius beror på att raserna har en mycket hög "arbetsmoral" [2].

Skotträdsla är en form av rädsla som tydligt går att mäta med fysiologiska mått, visar en studie av Hydbring-Sandberg (2004) [13]. I denna studie visades kraftig påverkan med en ökning av bland annat hjärtfrekvens och kortisol i blodplasman såväl som en rad andra stresshormoner. Författarna menar att det är en rädsla som allvarligt försämrar hundens välfärd.

En jämförelse mellan bearded collie och vanlig collie [1] visar en liknande kurva vad gäller rädsla för Skott och Fyrverkeri (Figur 10). Cirka 55% hos både bearded collie och collie uppvisar någon sorts rädsla för dessa ljud.

Figur 10.

I Kerstin Malms bok: rädsla och separationsproblem hos hundar [16] berättas om studier där fler tikar än hanhundar visar rädslobeteende ofta eller ibland. Att rädsla vid överraskande ljud är vanligare bland tikar föreslås också i en italiensk studie [4]. Vid min jämförelse mellan tikar och hanar med avseende på ljudrädsla framgick ingen sådan skillnad, utan könsfördelningen är jämn både vad gäller svår, måttlig eller ingen rädsla. Det finns alltså ingenting i denna studie som tyder på att hundens kön spelar någon roll vad gäller ljudrädsloproblematik hos just bearded collies. Det återstår dock att analysera enkätresultaten för att se om det fanns en könsskillnad vad gäller andra typer av rädsor, men det ligger utanför det här arbetets ramar.

Den stora majoriteten av respondenterna i enkäten hade mer än en hund hemma. Av resultaten framkom att ljudrädsla var ett mindre uttalat problem hos hundar som levde i flock (d v s tillsammans med en eller flera andra hundar). Detta stämmer överens med en studie som visar att åskrädda hundar i flock reagerade mindre starkt och återhämtade sig snabbare när de hörde åska jämfört med ensamhundar, när man ser till kortisolnivåer och beteende. Det spelade då ingen roll om de övriga hundarna befann sig i samma rum eller inte [5]. Alltså tycks samvaro med andra hundar i hushållet vara en faktor som dämpar utvecklingen av ljudrädsla.

Eftersom så många av respondenterna hade mer än en hund hemma, och att mycket få svarade att hunden var deras första hund, kan man dra slutsatsen att en övervägande andel av de som svarade på enkäten hade en förhållandevis stor erfarenhet av att ha hund och kanske till och med kan vara uppfödare av rasen. En större mängd data om mer oerfarna hundägare hade naturligtvis varit önskvärt, men även om siffrorna är ojämlika kan vissa intressanta tendenser ändå urskiljas. Hos hundar vars ägare tidigare inte haft hund, eller som inte haft bearded collie tidigare, förekom ljudrädsla oftare och var även av en svårare grad. Att bristande erfarenhet har betydelse har visats i studier där förstagångsägarskap till exempel visade sig hänga ihop med både ljudrädsla, separationsångest och tendens att hunden blir överexalterad [14], och att hunden är mer rädd för barn och andra hundar [4]. Detta tyder ju på att hur man är mot sin hund spelar stor roll. Därför känns det som att det är extra viktigt att nå ut med information till oerfarna valpköpare om hur man förebygger rädsla. Per Arvelius tror att en annan möjlig orsak är att man när man är inne på sin andra hund har börjat vänja sig vid vissa beteenden och inte ser dem som ett problem. Erfarna hundägare kan också tänkas ta till förebyggande åtgärder för att förhindra rädsor i större utsträckning än förstagångsägarna [2].

Ljudrädslan tycks öka ju äldre hunden blir. Upp till ett års ålder visar 2 av 10 hundar en måttlig grad av ljudrädsla, men i åldersgruppen sex till tio år har andelen ljudrädsla ökat till så mycket som 7 av 10 hundar, varav hälften visar rädsla i svår grad! Detta kan jämföras med social rädsla och rädsla för hantering där motsvarande siffror visar rädsla hos 1 av 10 hundar upp till ett års ålder, och 2 av 10 vid gruppen sex till tio år. Mest verkar rädslan för fyrverkerier öka. Det här är vanligt, enligt Per Arvelius [2]. Jag ställde frågan om varför detta sker till etolog Lars Fält [9] och han svarade att en ökning med ålder finns även hos andra raser att det beror på erfarenhet plus ljudets överraskande karaktär. Till skillnad från situationer med exempelvis främmande hundar, som hunden kan börja förbereda sig för på långt håll, kommer ljuden oftast plötsligt. En annan orsak som kan framkalla rädsla är när oupptäckt öroninflammation hos hunden i samband med höga ljud gör att hunden upplever smärta. Skotträning kan ibland också göras i onödan med skottfasta hundar som blir mer och mer påverkade. Till sist menade Lars Fält på att med åldern upptäcker hunden att människan inte är mycket att hålla i handen när åskan går...

I min enkät hade jag för avsikt att även kunna mäta ifall det främsta användningsområdet man tänkt sig när man skaffar en bearded collie påverkar rädslan på något vis. Tyvärr orsakade ett konstruktionsfel att en tänkt envalsfråga blev en flervalsfråga. Då så många kryssat i flera alternativ med sin hund blev det lite för svårt att urskilja ett mönster i rädslan. De flesta köper sin hund både för att ha den som sällskap, träna, tävla och ställa ut. Även om den tänkta frågeställningen gick om intet så är det ju ändå positivt att våra bearded collies är sådana allroundhundar.

Jag tittade närmare på boendesituationen för våra bearded collies för att se om det skiljde något på ljudrädslan mellan dem. Antalet hundar fria från ljudrädsla var mycket jämnt i alla kategorier. Det som utmärkte sig en aning var att hundar som bodde lantligt inte upplevde så svår rädsla som hundar i stadsmiljö eller villaområden. Kanske blir de inte lika utsatta för dessa ljud som de hundar som bor i staden eller i villaområden och hinner inte utveckla så stark rädsla.

När jag frågade Lars Fält om vilken teori han har om rädslor och arv så hänvisade han till våra mentalbeskrivningar som visar rasskillnader på rädslemomenten och att det därför borde finnas en genetisk faktor bakom. Per Arvelius deltog vid utformningen av den nya beskrivningsformen BPH (Beteende och Personlighetsbeskrivning Hund) under SKK:s projekt Avel för mentalt sunda hundar. I sin forskning har han tittat noga på resultaten av olika typer av mentaltest. Mentalbeskrivning Hund (MH) är en beskrivning som har funnits ända sedan 2002 och är ett mentalitetstest utformat främst med avseende på bruks- och tjänstehundar även om det även görs på andra raser. Genom Per Arvelius fick jag tillgång till en sammanställning av Mentalbeskrivning Hund (MH) med olika egenskapers medelvärden för de 75 raser med flest genomförda test fram till 2011. Vid en jämförelse av antalet deltagande hundar per ras hamnar bearded collien på en 49:de plats med 254 hundar sedan starten. På egenskapen Nyfikenhet/Orädsla i samma dataset hamnar rasens medelvärde dessvärre på en 70:de plats. Per Arvelius poängterar att man ska ha klart för sig att det handlar om medelvärden och att det därför förstås finns både mer eller mindre rädda bearded collies. Dessutom baseras medelvärdet på de hundar vars ägare valt att genomföra testet vilket inte är detsamma som att de är representativa för rasen som helhet, och att datan är sammanställd under lång tid vilket gör att förändringar kan ha skett inom rasen sedan insamlingen av data började. Under 2012 genomförde endast 10 bearded collies MH.

En glädjande nyhet är det dock att se att testet BPH istället görs av fler och fler. Per Arvelius [2] berättar att tanken med utformandet av detta test var att mäta egenskaper som är av intresse för alla hundar oavsett ras. Han anser att det är lite av en smaksak vilket test man väljer att göra. Vissa mått som finns med i MH finns med även i BPH, medan andra mått har tillförts. BPH tar lite kortare tid att genomföra, samtidigt som den mentala belastningen av hunden antas vara lite mindre under ett BPH än ett MH. Under samma tidpunkt som ovan (år 2012) genomförde 21 bearded collies BPH, och under de åtta första månaderna av 2014 har så många som 13 hundar av rasen genomfört denna beskrivning. Antalet genomförda beskrivningar borde kunna bli ännu större då antalet födda bearded collies mellan 2009 och 2013 i snitt är 178 valpar per år [21]

Per Arvelius [2] bästa tips för att förebygga rädslor är att avla rätt. Han menar att även om miljön alltid spelar en viss roll går det inte att skylla på valpköparen. För att komma tillrätta med de rädslor som rasen uppvisar menar Per Arvelius att man måste kunna beräkna arvbarheten, vilket kräver att det finns mått på många individer, vilket ju både MH och BPH ger, samt att det inom rasen aktivt jobbas med detta problem. Rädsla har hos andra raser en relativt hög arvbarhet vilket gör att den

inte alls är omöjligt att motverka på ett systematiskt sätt. Dock tar det längre tid att förändra om man inte alls använder eller bara till viss del använder sig av standardiserade mått och tillika blandar in avel där rädsleaspekten är okänd. För att rasklubben, uppfödare och valpköpare ska få ett kvitto på hur den mentala delen av rasens hälsa ser ut är det nödvändigt att alla aktörer aktivt och med en samstämmig strategi verkar för att så många individer som möjligt ska bli testade, oavsett det förväntade resultatet för individen. Eftersom resultaten av enkäten också indikerar att rädslor är mer uttalade hos bearded collies hos förstagångsägare bör vikt också läggas vid att uppfödare strävar efter att förbereda och informera sina valpköpare och finnas till hands för rådgivning under så stor del som möjligt av hundens liv, eftersom vissa rädslor inte debuterar förrän långt efter valpåldern.

REFERENSER

1. Arvelius, P. och Nilsson, K. 2010. Projekt Mentalt Sund Collie – exempel på vanliga frågor och svar. *Colliebladet* 2010:2, s 6-9
2. Arvelius, P. 2014. Personlig kommunikation
3. Beerda, B., Schilder, M.B.H., van Hooff, J.A.R.A.M och de Vries, H.W. 1997. Manifestations of chronic and acute stress in dogs. *Applied Animal Behaviour Science* 52, s. 307-319
4. Diverio, S. och Tami, G. 2014. Effect of owner experience, living environment, and dog characteristics on owner reports of behavior of Argentine Dogs in Italy. *Journal of Veterinary Behavior* 9, s. 151-157
5. Dreschel, N.A. 2005. Physiological and behavioral reactivity to stress in thunderstorm-phobic dogs and their caregivers. *Applied Animal Behaviour Science* 95, s. 153-168
6. Dreschel, N.A. 2010. The effects of fear and anxiety on health and lifespan in pet dogs. *Applied Animal Behaviour Science* 125, s. 157-162
7. Foyer, P., Bjällerhag, N., Wilsson, E. och Jensen, P. 2014. Behaviour and experiences of dogs during the first year of life predict the outcome in a later temperament test. *Applied Animal Behaviour Science* 155, s. 93-100
8. Foyer, P., Wilsson, E., Wright, D. och Jensen, P. 2013. Early experiences modulate stress coping in a population of German shepherd dogs. *Applied Animal Behaviour Science* 146, s. 79-87
9. Fält, L. 2014. Personlig kommunikation
10. Hallgren, A. 2006. Drivkraft & motivation. MBR Bokförlag, Bromma
11. Hallgren, A. 2012. Rädda, arga och stressade hundar. MBR Bokförlag, Bromma
12. Hundsteg. 2014. Föreläsning. Sulviken
13. Hydbring-Sandberg, E., von Walter, L.W., Höglund, K., Svartberg, K., Swenson, L. och Forkman, B. 2004. Physiological reactions to fear provocation in dogs. *Journal of Endocrinology* 180, s. 439-448
14. Jagoe, A. och Serpell, J. 1996. Owner characteristics and interactions and the prevalence of canine behaviour problems. *Applied Animal Behaviour Science* 47, s. 31-42
15. Jensen, P. 2011. Hundens språk och tankar. Natur & Kultur, Stockholm
16. Malm, K. 2006. Hunden, människan, relationen. K.Malm Tanke i tryck, Skara
17. Malm, K. 2006. Rädsla och separationsproblem hos hundar. K.Malm Tanke i tryck, Skara
18. Mohlin, M. 2005. Undvik skotträdsdla. Bokförlaget Prisma, Stockholm

19. <http://www.ne.se/>. Nationalencyklopedin
20. Overall, K.L., Dunham, A.E. och Frank, D. 2001. Frequency of nonspecific clinical signs in dogs with separation anxiety, thunderstorm phobia, and noise phobia, alone or in combination. *Journal of American Veterinary Medicine Association* 219:4, s. 467-473
21. SVENSKA KENNELKLUBBEN <http://hundar.skk.se/avelsdata/>
22. <http://skoldkortel.info/kortisol.aspx>. Forskning och fakta om sköldkörteln
23. Svartberg, K. 2007. Dog personality. Ur: *The behavioural biology of dogs*. (Per Jensen, eds.) CABI, Oxfordshire, UK, s 190-191.
24. Tapper, I. 2009. *Hundars rädsla och aggressioner*. Prisma, Stockholm
25. Tiira, K. och Lohi, H. 2014. Reliability and validity of a questionnaire survey in canine anxiety research. *Applied Animal Behaviour Science* 155, s.82-92